

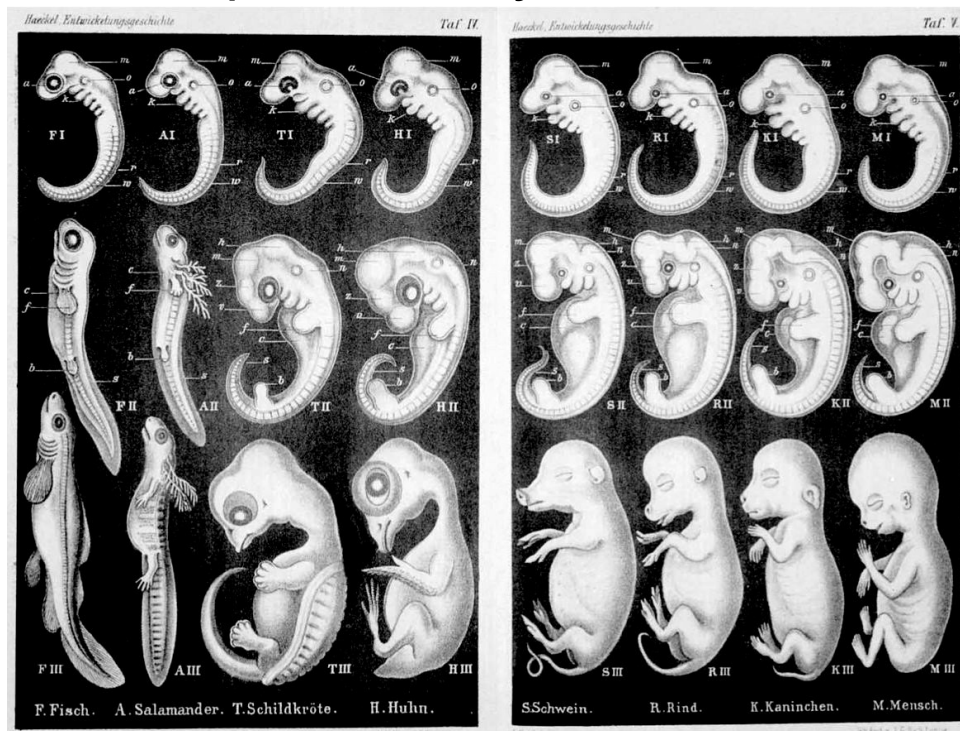
Tvary přírody

historické vědecké ilustrace

ERNST HAECKEL

Záhadná krása přírody přitahuje člověka od nepaměti – někoho motivuje k vědeckému bádání, jiné k uměleckému zobrazení či dokonce k filosofickému rozjímání. Je za tím vším struktura přírodních zákonů? Ty tvoří i nás, takže proto dochází k rezonanci s krásou přírody? Zdá se nám proto, jakoby příroda ani nedokázala produkovat ošklivé objekty?

Necháme tyto úvahy na divákovi, kterému zde předestíráme malý výběr vědeckých ilustrací z knih *Ernsta Haeckela* z přelomu 19. a 20. století. Grafiky představují spojení přírodního výtvoru (předlohy) a uměleckého zpracování estetizujícího přírodní vzor. O autorovi je známo, že estetickému vyznění dával přednost před „přísným“ ztvárněním předlohy. Z dnešního etického hlediska je použití takového přístupu pro ilustraci, která má sloužit jako podpora vědecké teorie, nepřijatelné. Dobová diskuze kolem Haeckelova obrázku embryí, který měl podpořit jeho „rekapitulační teorii“, se tak stala předobrazem nedávných diskusí o přijatelné hranici manipulace s vědeckým obrazem.

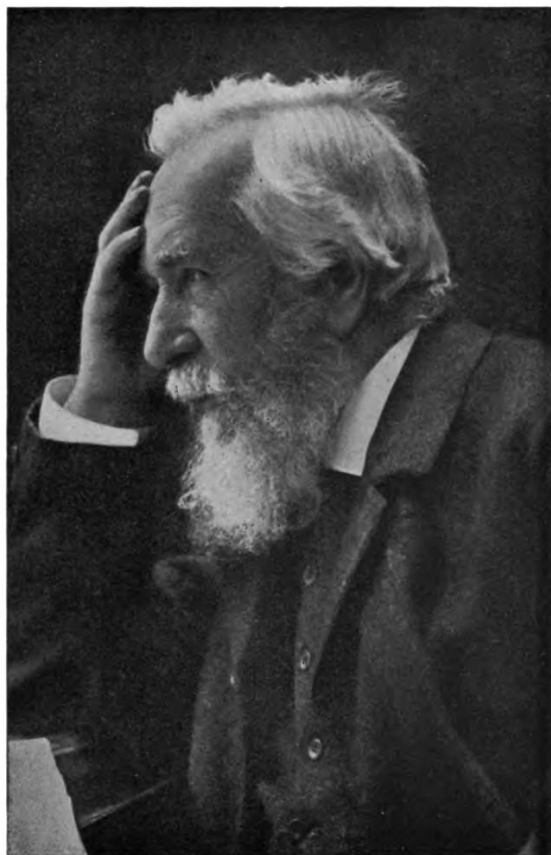
Slavná ilustrace z knihy *Anthropogenie* (1874) ukazující „velmi časně“, „poněkud pozdější“ a „ještě pozdější“ fáze vývoje embrya ryby (F), mloka (A), želvy (T), kuřete (H), prasete (S), krávy (R), králíka (K) a člověka (M).

Ernst Heinrich Philipp August Haeckel

(16. 2. 1834 Postupim – 8. 8. 1919 Jena)

Německý biolog, filosof, lékař a umělec, profesor univerzity v Jeně.

Studoval lékařství v Berlíně a Würzburgu, kde roku 1856 získal doktorát z medicíny a oprávnění provozovat praxi. Zvolil si však jinou cestu. Po tříletém studiu u Karla Gegenbauera na univerzitě v Jeně dosáhnul doktorátu ze zoologie a pak se zde stal profesorem srovnávací anatomie. Na tomto místě působil 47 let (1862–1909). Vykonal mnoho výzkumných cest a popsal množství nových živočišných druhů. Například ve své knize *Radiolaria* (1887), obsahující 140 litografií, popsal přes 4000 nových druhů. Haeckel se osobně setkal s Darwinem a stal se jeho propagátorem v Německu. Nebyl však čistým darwinistou, nýbrž byl ovlivněn i lamarkismem aj. Zastával myšlenky tzv. sociálního darwinismu, které pak, bohužel, byly využity k rozvoji eugeniky. Do vývoje biologie zasáhl v mnoha směrech, např. rozvojem systematiky třídění druhů či mnoha příspěvky k teorii evoluce. Haeckel je autorem řady významných pojmů jako *antropogeneze* nebo *ekologie*. Formuloval tzv. *rekapitulační teorii* shrnutou do slavného výroku: „*Ontogeneze opakuje fylogenezi*“ (vývoj jedince opakuje vývoj druhu). Pro ilustraci vytvořil Haeckel obrázek srovnávající různě stará embrya různých druhů obratlovců. Tento obrázek byl často kritizován (např. autorem konkurenční vývojové teorie Wilhelmem Hisem) za přílišné zdůraznění některých znaků tak, aby podporovaly myšlenku autora. Postupně byla tato příliš zjednodušená teorie – mezitím pevně usazená v učebnicích – opuštěna. Haeckelovy metody nebyly vždy přísně vědecké a některé spekulativní teorie, nepodpořené důkazy, se ukázaly jako chybné. Přesto byl postavou velmi inspirativní a významně přispěl k pokroku přírodovědy. A nejen to. Jeho kresby přírody se staly velkou inspirací pro umělce. V roce 1905 založil Haeckel pro rozvoj svých specifických náboženských a politických myšlenek „*Monistickou ligu*“, která existovala až do roku 1933. Jeho dům „Villa Medusa“ patří jenské univerzitě a je zde historická knihovna. Po Haeckelovi je pojmenována hora ve východní části Sierra Nevady (Mount Haeckel, 4090 m n.m.) a na Novém Zélandu.

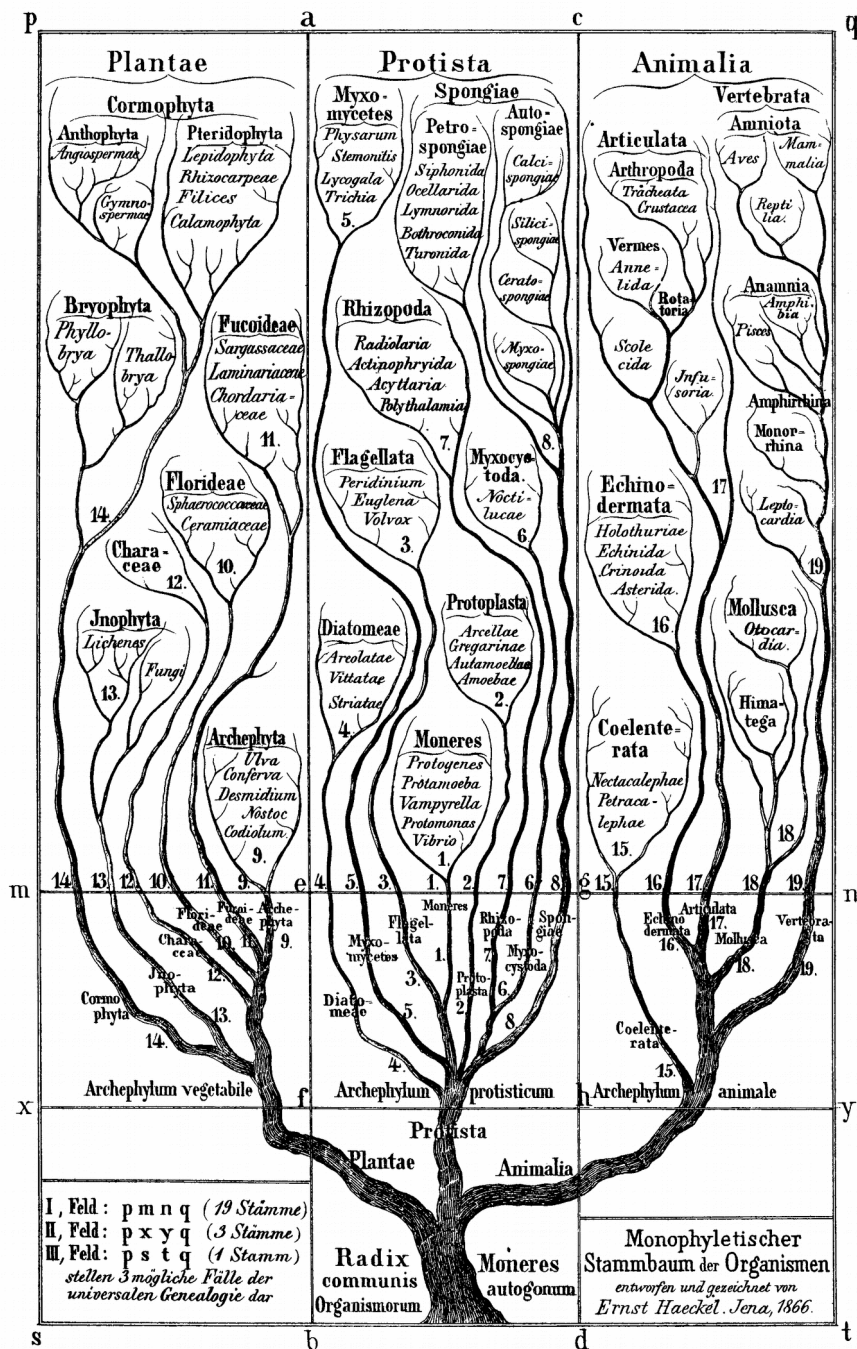

Ernst Haeckel

Kunstformen der Natur (Umělecké tvary přírody)

Kniha obsahující sto litografií a autotypických tisků provedených podle kreseb a akvarelů Ernsta Haeckela litografem Adolfem Giltsem. Litografie vycházely postupně v sešitech po deseti obrazech v letech 1899–1904 a nakonec také jako komplet ve významném nakladatelství *Bibliographisches Institut v Lipsku*. Obrazové tabule obsahují kresby různých druhů živočichů, především těch skupin, jimiž se Haeckel zabýval a popsal v nich mnoho nových druhů. Na několika tabulích jsou představeny také rostliny. Znalec Haeckelova díla a editor novodobých vydání Olaf Breidbach říká o tomto díle: „není to pouze kniha ilustrací, ale souhrn jeho [Haeckelova] názoru na svět“. Spojujícím motivem obrazových tabulí je důraz na morfologii a symetrii přírody a jednotlivé objekty jsou seskupeny tak, aby byly vizuálně co nejpůsobivější.

Kniha měla na počátku 20. století velký ohlas a představovala významný most mezi vědou a uměním. Inspirovali se jí umělci tehdejšího stylu Art Nouveau jako Alfons Mucha, René Binet, Karl Blossfeldt, Hans Christiansen a Émile Gallé. V Rakousku-Uhersku byl art nouveau znám pod označením secese a přírodní křivky a ornamenty jsou jeho typickým znakem. Možná, že i opačný vliv byl značný – secese ovlivnila Haeckelovu interpretaci přírody.

Kompletní on-line verze knihy *Kunstformen der Natur* je na adrese:

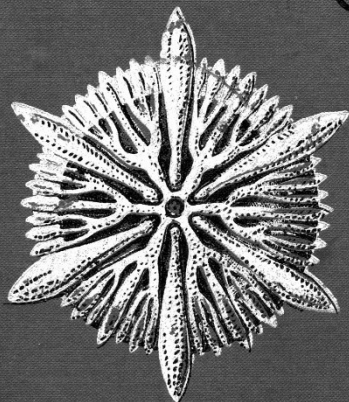
<http://caliban.mpiz-koeln.mpg.de/haeckel/kunstformen/natur.html>

Kunstformen der Natur

von

ERNST HAECKEL

Leipzig
Bibliographisches Institut

